

Private avleres gamle landbrugsracer er bevaringsværdige

Publiceret Januar 2005

Gorm Benzon, Oregaard, kunne nok ikke have ønsket sig en ret meget bedre 75-års fødselsdag d. 13.12.2004. Udover, at hele bestyrelsen og andre medlemmer fra foreningen: "Gamle Danske Husdyrracer" m.fl. - i alt over halvhundrede personer - var mødt op for at fejre ham, lå der ved siden af gavebordet en dugfrisk rapport, "En genetisk karakteristik af Agersø-kvæget", som blev studeret flittigt af mange. Den detaljerede rapport må betegnes som et godt "arbejdsredskab" for den fremtidige avl. Foreningen har i sine 17 års levetid trofast stået bag det projekt til bevarelse af de gamle danske husdyrracer, som familien Benzon har ledet først på Lyø og siden på Oregaard.

Den 13. december 2004 var en stor dag for biodiversiteten omkring gamle danske husdyrracer i Danmark. Da fastslog en rapport¹ fra Biologisk Institut på Københavns Universitet en række genetiske forskelle mellem tre kvægracer blandt en samling af gamle husdyr. I Danmarks Husdyrpark hos Oregård på Nordfyn fandtes 14 selvstændige alleller (arveanlæg underordnet generne) hos bestanden af Rød Dansk Malkerace, 11 alleller hos gårdens bestand af jysk kvæg og ni selvstændige alleller hos det såkaldte Agersø-kvæg. Sidstnævnte stammer fra Agersø, hvor den tidligere ejer, Lars Peter Nielsen, gennem mange år bevidst arbejdede med dyrene som på sine bedsteforældres tid.

Agersø-kvæget tilhører altså en population, der er genetisk forskellig fra Jysk Kvæg og Rød Dansk Malkerace. Biologisk Institut skriver i rapporten, at dette er i overensstemmelse med racernes udviklingshistorie: RDM er nemlig grundlagt med gener fra Ø-kvæget. Rapporten giver en hidtil uhørt cadeau til familien Benzon på den nordfynske Oregård, som nu i 30 år har samlet gamle danske husdyrracer for at redde dem fra at uddø.

Dyrene og deres gener har været i farezonen, fordi dansk landbrug gennem de sidste 50-60 år har forædlet avlsdyr udelukkende med tanke for den ydelse, hver enkelt generation af avlere kunne få fra dyrene. Og selv om enkelte danske forskere ikke anerkender rapportens vigtighed, så udgør den alligevel en milepæl i en snes års strid i en snes års diskussion blandt danske forskere. Uenigheden handler om, hvorvidt moderne højt-ydende racer er ved at være strakt til den yderste ydeevne.

- En af de racer, som genetisk derfor næsten er ved at bryde sammen, er verdens mest udbredte malkerace Holstein-Friesian, fortæller Stig Benzon fra Oregård. Han er den person i Danmark, som i længst tid har taget truslen om genernes forsvinden alvorligt. Det gjorde han allerede før FN's landbrugsorganisation, FAO i 1980 udsendte en opfordring om, at involvere alle aktører private såvel som såkaldte NGO'er (Non Governmental Organisations) i et positivt samarbejde om bevaring af både

plante- og dyreracer indenfor landbrugsproduktion.

Indavl af kvæg i landbruget

Landbrugets problemer med indavl blev i februar 2004 illustreret i Morgenavisen Jyllands-Posten på baggrund af en artikel i magasinet *Aktuel Naturvidenskab*. Artiklen var skrevet af Torsten Nygård Kristensen fra Aarhus Universitet, Jesper Givskov Sørensen fra Danmarks Jordbrugsforskning og Anders Christian Sørensen fra Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. I artiklen illustrerer de tre forskere, hvordan ønsket om mad til alle har fået moderne forskere til at basere forædling af kvægracer til højere ydelser på sæd fra ganske få tyre. Denne ensidige satsning har med tiden har medført et mål af indavl, som i dag er blevet et problem. Højere produktion har i en række tilfælde vist sig forbundet med flere sygdoms-, adfærds- og reproduktionsvanskeligheder.

”Rent genetisk er der to grunde til de uheldige sammenhænge”, skriver de tre forfatter i artiklen. ”For det første kan gener være koblede. Gener med betydning for mælkeydelse kan således være fysisk tæt på gener for modstandsdygtighed overfor sygdom eller for reproduktion. Dermed kan der nedarves gunstige gener i forhold til mælkeydelse – som imidlertid følges med gener, der nedsætter modstandsdygtighed overfor sygdom. For det andet kan ét gen have effekt på flere egenskaber samtidig – nogle positive, men andre negative”. De tre forskere påpeger samtidig, hvordan indavlen i for eksempel Holstein-Friesian og Sort Dansk Malkerace stiger, fordi 25 procent af generne indenfor denne verdensomspændende race stammer fra blot to amerikanske tyre.

Indenfor forskellige moderne verdensracer er det typisk, at antallet af effektive populationsstørrelser er mindre end 50. (En effektiv populationsstørrelse på 50 forudsætter 25 hundyr og 25 handyr.) De svenske forskere Ulf Gyllenstein og Niels Rymann anbefaler således effektive populationer på omkring 500 dyr for at undgå genetisk skridning og indavlsskader. Med en effektiv population vil indavlen kunne holdes på omkring 0,1 procent. I bestande med kun få handyr kan det være næsten umuligt at undgå indavl. Og indavl vil ifølge alle former for forsøg på længere sigt føre til ringe sundhed og tab af genetisk variation.

De tre forskere glæder sig derfor over, at ”man” er begyndt at vælge avlsdyr ud fra et indeks, som tager hensyn til egenskaber relateret til både produktion, reproduktion og modstandsdygtighed overfor sygdomme.

Private avlere

En af de private avlere, der allerede i længere tid, har avlet ud fra dyrenes samlede vitalitet er lektor og bonde Niels Kresten Stokholm, der på Thorshøjgård ved Dronningmølle har 60 køer af Rød Dansk Malkerace.

- Når man går efter udviklingen i en hel flok frem for det enkelte dyr, så er det fantastisk at se, hvilken vital fælles udvikling, der foregår, beretter Niels Stokholm. Køer er af naturen flokdyr, så når man undlader at skille for eksempel goldkøer og kalve fra resten af flokken, så fremstår en helt anderledes dynamisk fælles udvikling. Niels Stokholm mener – ligesom blandt andre familien Benzons – at dyrehold med de gamle racer skal have en vis størrelse for at opnå denne flok-dynamik.

Niels Stokholm er formand for en avlsforening, som gerne vil arbejde efter de avlsmål for racen, som blev sat i 1930'erne og '40erne. Disse mål blev bevidst sat for at bevare den originale vitalitet fra tiden, før racen blev yderligere forældet. En anden avlsforening for RDM, sætter sine normer efter de avlsmål, som blev fastsat i 1970'erne med større bygning, ydelse og kødsætning. Selv om de to foreninger har forskellige mål, arbejder man dog udmærket sammen:

- Selv om vore mål er forskellige, kan vi godt snakke sammen, understreger Niels Stokholm, som ikke vil udelukke, at foreningerne ligefrem smelter sammen en dag, siger han.

Mellemstore besætninger

- Også på Oregård mener vi, at små isolerede lokale populationer ikke er nok til at forhindre indavl, siger Stig Benzon fra Oregård. Dermed reagerer han imod det statslige initiativ, der for nogle år siden bevilgede økonomisk støtte til små lokale besøgscentre med en bestand af mange forskellige dyrearter, men relativt få af hver art. Meningen var, at disse skulle være åbne som besøgslandbrug, der fremviste arterne uden at have et selvstændigt avlsprogram.

Statens genressourceudvalg mente, at man med fordel i stedet kunne bevare de gamle racer ved at nedfryse sæd fra handyr og æg fra hundyr.

- Nedfrysning kan naturligvis være et godt supplement på kort sigt, siger Stig Benzon. Svagheden ved nedfrosset arvemasse er imidlertid, at den ikke kan tilpasse sig et miljø under forandring, mener han. Og det ydre miljø ændrer sig i disse år hurtigere end nogensinde før i form af klimaændringer med deraf følgende nye vira og forurening. Det kan betyde en katastrofe, hvis alle eksemplarer indenfor en art har samme genetiske mønstre. Dermed kan én enkelt negativ påvirkning som en smitsom sygdom i fremtiden måske udrydde en hel art, frygter Stig Benzon.

Pres på primærlandbrug

- Der ligger i dag et meget stort økonomisk pres på den enkelte landmand. Derfor forstår jeg udmærket, mange har svært ved at se tingene i et avlsmæssigt perspektiv, der ligger måske 50-75 år frem i tiden. Det siger Knud Theil Nielsen, formand i foreningen Gamle Danske Husdyrracer, der bakker op om bevaringsarbejdet på blandt andet Niels Kresten Stokholm og på Oregård. Knud Theil Nielsen er i øvrigt viceborgmester i Nyborg.

- For at opnå en rimelig indtjening er landmændene nødsagede til at bruge det avlsmateriale, der nu engang er til rådighed uanset, at de langsigtede perspektiver kan være farlige, fortsætter Knud Theil Nielsen. Hvis landmændene havde en lidt større økonomisk handlefrihed, så tror jeg gerne, at de fleste vil gå ind i en avl med længere og mere sikkert perspektiv. Hvis en landmand har svært ved at se det langsigtede perspektiv, så forstår jeg udmærket, nogle har svært ved at se, hvad vi egentlig skal med "gamle udtjente racer, der på kort sigt giver lav indtjening", siger foreningens formand. Han mener derfor, det burde være en offentlig opgave at sikre de oprindelige gamle husdyrracer ved fyldestgørende støtte til private.

International forundring

Den hidtidige mangel på tilstrækkelig offentlig støtte til arbejdet på Oregaard har gennem årene undret blandt andre bestyrelsesmedlem i den internationale organisation Rare Breeds International, doktor Jürgen Günterschultze. Han har besøgt Oregård gennem adskillige år og har aldrig været i tvivl, om værdien af arbejdet her. På sin organisations vegne mener Jürgen Günterschultze, det er betænkeligt, når kredse i dansk landbrugs øverste ledelse tilsyneladende ikke værdsætter værdien af de gamle racers gener. Ifølge Jürgen Günterschultze er det nemlig ikke et spørgsmål, om de moderne avlsprogrammer bryder sammen, men om hvornår.

Reference

1. Rapporten: "En genetisk karakteristik af Agersø-kvæget" af Kim Bidstrup Withen, specialestuderende; Peter Gravlund, Post doc; Bo Vest Pedersen, Institutleder; Evolutionsbiologisk Afdeling, Biologisk Institut, Københavns Universitet kan læses på <http://www.gamle-husdyrracer.dk/>

Foreningen Gamle Danske Husdyrracer har i år 20 års jubilæum. Foreningen går – med centrum i arbejdet på Oregård – ind for, at dyreracerne bevares autentisk og som "rent" materiale med total genetrisk integritet. Andre avlere af husdyrracer arbejder mere på at bevare såkaldte fænotyper, dvs. dyr, som rent udseendemæssigt lever op til de gamle racers fysiske udseende. Læs mere om Foreningen på hjemmesiden: www.gamle-husdyrracer.dk

Forfatter

Keld Lisberg Johansen

Journalist

lisberg.johansen@stofanet.dk